

PM. Arkeologisk förundersökning, Torshälla socken, Eskilstuna kommun, Södermanland

Rebecka Jonsson

Administrativa uppgifter

Länsstyrelsens beslut, dnr:	431-1657-2021 (2021-06-21)
Uppdrag arkeologi projektnr:	21018
Landskap:	Södermanland
Kommun:	Eskilstuna
Socken:	Torshälla
Fastighet:	Hällby 18:1 och 19:1
Fornlämning:	L1982:7092
Koordinatsystem:	SWEREF 99 TM
Typ av undersökning:	Arkeologisk förundersökning
Uppdragsgivare:	Länsstyrelsen i Södermanlands län
Företagare:	Eskilstuna kommun
Personal Uppdrag arkeologi:	Rebecka Jonsson (projektledare), Lars Andersson
Undersökningsperiod:	juli 2021
Arkivmaterial:	Nej
Fynd:	Ja

Antikvarisk bakgrund

Efter beslut av Länsstyrelsen i Södermanlands län har en arkeologisk förundersökning under juli 2021 genomförts inom fastigheterna Hällby 18:1 och 19:1 i Hällbybrunn, Torshälla socken, i Eskilstuna kommun, Södermanlands län (Länsstyrelsens beslut diarienummer 431-1657-2021). Förundersökningen föranleddes av att företagaren Eskilstuna kommun planerar att bygga bostäder med mera inom ett markområde om cirka en hektar där fornlämning L1982:7092, i Kulturmiljöregistret registrerad som färdvägssystem i form av två hålvägar, är belägen. Länsstyrelsen bedömde preliminärt att fornlämningen inte var av sådan betydelse att den skulle hindra ny bostadsbebyggelse på platsen.

Syfte

Förundersökningens syfte var att ge Länsstyrelsen ett beslutsunderlag inför prövning om tillstånd till ingrepp i fornlämningen L1982:7092. Förundersökningen skulle fastställa och dokumentera fornlämningens hela utbredning, dess karaktär, datering, och komplexitet samt ta tillvara

eventuella, relevanta fynd. Resultaten skulle kunna användas av undersökare för att bedöma och beräkna omfattningen av en eventuell arkeologisk undersökning. Resultaten skulle också kunna användas i kommunens planering och berättelse om platsens historia. Målet var dock att eftersträva att ingen ytterligare undersökning efter förundersökningen skulle vara nödvändig.

Undersökningsområde

Undersökningsområdet (UO) återfinns i Hällbybrunn, cirka sex kilometer nordväst om Eskilstuna. Det aktuella UO omfattade initialt knappt 2200 m² och är beläget inom ett cirka en hektar stort skogsområde kantat av tätortsbebyggelse. UO är beläget cirka 40 m ö h, på Hällbyåsen (även kallas Strömsholmsåsen), en mycket fornlämningstät rullstensås mellan Södermanland och Västmanland. Inom mindre än en halv kilometers radie från UO återfinns ett antal förhistoriska lämningar, främst av brons- och järnålderskaraktär, i form av boplatser, gravfält och ensamliggande gravar av varierande slag.

Fornlämning L1982:7092 beskrivs i Kulturmiljöregistret (KMR) som ett hålvägssystem bestående av två hålvägar med en total längd av 76 meter (Ö-V). Hålvägarna beskrivs vara 36 respektive 40 meter långa, två meter breda och 0,25–0,35 meter djupa samt svagt skålformade, med vallar längs båda kanterna. Centralt finns ett avbrott där den sydöstra hålvägen planar ut, för att knappt 15 meter längre västerut återkomma som hålväg. Denna ”tomma” yta anges i KMR utgöras av en äldre påfart till en (nu riven) villatomt. Idag används hålvägarna som en skogsstig.

Preliminära resultat

Kartanalys

Inför fältarbetet genomfördes en kartanalys av historiskt kartmaterial tillgängligt genom Lantmäteriets och Riksarkivets digitala arkiv. Relevanta historiska kartor rektifierades för att kartlägga färdvägssystemets exakta sträckning, ursprung och historiska bakgrund.

Kartanalysen visar att den gamla landsvägen väster om Eskilstuna kan spåras i det historiska kartmaterialet från början av 1700-talet och framåt. Under 1900-talets första hälft förefaller vägen ha rätats ut något och fått den sträckning som motsvaras av Eskilstunavägen idag. Landsvägen är i kartmaterialet genomgående belägen strax norr om UO. Kartmaterialet visar vidare att gränsen mellan Hällby bys marker och Folkestas utmarker under hela denna period har löpt igenom den yta som bryter de två hålvägarna centralt. På den ekonomiska kartan från år 1958 (RAK akt J133-10G7h58) avbildas för första gången en svängd horisontell gränslinje vilken väl motsvarar hålvägarnas utsträckning, samt bebyggelse i anslutning till UO. På historiska ortofoton från år 1960–1975 syns samma linje tydligt och motsvarar då en väg (Lantmäteriets visningstjänst Historiska ortofoton, referensår 1960, 1975).

Fältarbete

Fältarbetet inleddes med en noggrann dokumentation av lämningen ovan mark. Vid denna konstaterades att lämningen, som idag används som en skogsstig, på grund av de omgivande jordvallarna och den endast mycket svagt skålformade centrala fördjupningen till utseende och form snarare liknande en vägbank än en hålväg. Totalt grävdes sju schakt inom UO. Tre schakt vardera grävdes i N-S riktning genom respektive

vägavsnitt och ett sjunde schakt förlades till den plana ytan mellan de två vägavsnitten, där jordvallar saknades. I samtliga schakt upptogs profiler vilka ritades, beskrevs och tolkades i syfte att dokumentera lämningens stratigrafi. Påträffade anläggningar undersöktes även till hälften eller i helhet. Alla schakt återfylldes efter avslutat fältarbete.

I samtliga schakt framkom en vägbank bestående av hårdgjorda ytor av silt och grus. Inom det östra vägavsnittet framkom tre stolphål i anslutning till vägbanken samt rester av ett dike. I de två mest centralt belägna schakten framkom flera störningar i form av ett elkabelschakt, betongplintar, delar av betongplattor samt ett recent stolphål som grävts genom vägbanken. Dessa hör sannolikt till den sentida bebyggelse som enligt den ekonomiska kartan från år 1958 då var belägen direkt söder om lämningen. Inom det västra vägavsnittet, beläget i en sluttning mot nordväst, framkom en tvåskiktad stenpackning under vägbanken. Sannolikt har denna anlagts för att här förstärka vägen. En generell iakttagelse under fältarbetet var att påfallande få lager och anläggningar framkom vid schaktningen. Den framtagna vägbanken gav snarast sken av att ha anlagts under en begränsad tidsperiod.

Vid den inledande metalldetekteringen inför schaktningen framkom endast recenta metallfynd, i form av tråddragen spik, aluminiumfragment, kapsyler och dylikt. Metalldetekteringen under schaktningen resulterade dock i totalt 25 omhändertagna fynd, vilka påträffades i sex av sju grävda schakt. Fynden utgörs av 13 hästkosömmar, nio oidentifierbara korroderade järnfragment, två nitar samt en del av en hästsko. Samtliga fynd påträffades direkt på eller i anslutning till de hårdgjorda ytorna i vägbanken.

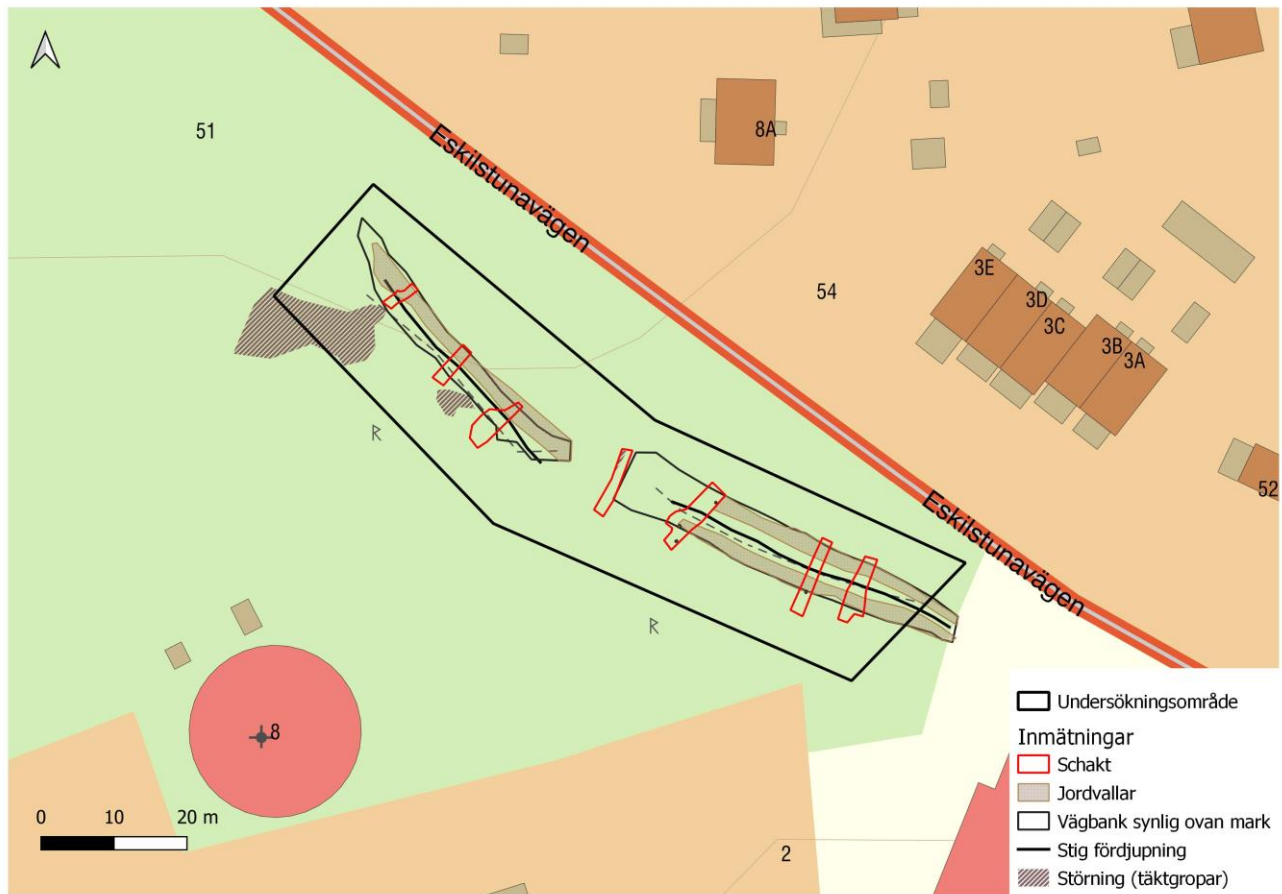
Efter det genomförda fältarbetet har sammanfattningsvis kunnat konstateras att lämningen inte består av ett hålvägssystem, utan utgörs av en vägbank. Vägen kan sannolikt knytas till den bebyggelse som under 1900-talets första hälft uppstod inom området. En arbetshypotes är att vägbanken utgjort en körväg för de boende, alternativt en brukningsväg som kan kopplas till de många spår av täktverksamhet som återfinns i skogsområdet. Vägbanken är med ledning av dess karaktär och fyndens beskaffenhet svår att datera med större exakthet. Kartanalysens resultat indikerar dock att den har anlagts under 1900-talets första decennier.

Figur 1. Vägbanken inom det SÖ vägsnittet. Den gula pinnen i bakgrunden markerar ett stolphål. Foto från NV.

Figur 2. Vägbank och den underliggande stenpackningen inom det NV vägsnittet. Foto från V.

Figur 3. Undersökningsområdet med de element som var synliga ovan mark samt de sju schaktens positioner.

Figur 4. Vägvsnittet i SÖ med schakt, anläggningar och fynd.

Figur 5. Vägavsnittet i NV med schakt, anläggningar och fynd.